

АҚТӨБЕ ОБЛЫСЫНЫҢ ӘКІМДІГІ
АҚТӨБЕ ОБЛЫСЫНЫҢ МӘДЕНИЕТ, МҰРАҒАТТАР ЖӘНЕ ҚҰЖАТТАМА БАСҚАРМАСЫ
ОБЛЫСТЫҚ ТАРИХИ-ӨЛКЕТАНУ МУЗЕЙІ

АКИМАТ АКТЮБИНСКОЙ ОБЛАСТИ
УПРАВЛЕНИЕ КУЛЬТУРЫ, АРХИВОВ И ДОКУМЕНТАЦИИ АКТЮБИНСКОЙ ОБЛАСТИ
ОБЛАСТНОЙ ИСТОРИКО-КРАЕВЕДЧЕСКИЙ МУЗЕЙ

AKTOBE REGIONAL AKIMAT
AKTOBE REGIONAL DEPARTMENT OF CULTURE, ARCHIVES AND DOCUMENTATION
AKTOBE REGIONAL MUSEUM OF LOCAL LORE AND HISTORY

АҚТӨБЕ АЙМАҒЫНЫҢ ТАРИХИ ТҰЛҒАЛАРЫ

ИСТОРИЧЕСКИЕ ЛИЧНОСТИ АКТЮБИНСКОЙ ЗЕМЛИ

FAMOUS HISTORICAL FIGURES OF AKTOBE REGION

АҚТӨБЕ – 2015

УДК 908
ББК 26.89
И 90

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ:

Нурқатова С.Қ. — Ақтөбе облысы әкімінің орынбасары
Табылдинова Н.С. — Ақтөбе облысының мәдениет, мұрағаттар және құжаттама басқармасының басшысы
Дүйсенғали М.Н. — Ақтөбе облыстық тарихи-өлкетану музейінің директоры
Бисембаев А.А. — Ақтөбе облыстық тарихи-өлкетану музейінің ғылыми хатшысы, т.ғ.к.
Ертемиров А.С. — Ақтөбе облыстық тарихи-өлкетану музейі, өлке тарихын ғылыми зерттеу бөлімінің аға ғылыми қызметкері

И 90 **Ақтөбе аймағының тарихи тұлғалары.** — Ақтөбе: «Хабар-Сервис» ЖШС. 2015 ж. — 244 бет.
ISBN 978-601-7995-33-6

Үсынылып отырған басылым еліміздің тарихында өшпестей жарқын із қалдырған, біздің жерлестерімізге арналған. Авторлар қалың оқырман қауымды нақты фактілер арқылы көпшілікке тартымды тілмен, Ақтөбе аймағының тарихи қайраткерлерінің өмірімен және істерімен таныстыру мақсатынан шығып отыр.

Басылым мамандарға, студенттерге, магистранттарға және туған өлке тарихына қызығушылық танытатын барлық оқырмандарға арналады.

Орыс тіліне аударған: **Мамыров Т.Б.** — Қ. Жұбанов атындағы АӨМУ Тарих және аймақтану кафедрасының аға оқытушысы, т.ғ.к.
Ағылшын тіліне аударған: **Трушева А.Т.** — Қ. Жұбанов атындағы АӨМУ ағылшын және неміс тілдері кафедрасының аға оқытушысы
Корректор: **Сұлтан Ж.И.** — С. Бәйішев атындағы Ақтөбе университеті халықаралық байланыс және академиялық мобильдік бөлімінің меңгерушісі, ф.ғ.к.

УДК 908
ББК 26.89

ISBN 978-601-7995-33-6

© «Ақтөбе облыстық тарихи-өлкетану музейі» МҚКК, 2015.
© Барлық авторлар, 2015
© «Хабар-Сервис» ЖШС, 2015

УДК 908
ББК 26.89
И 90

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ:

Нурқатова С.Қ. — заместитель акима Актыюбинской области
Табельдинова Н.С. — руководитель Управления культуры, архивов и документации Актыюбинской области
Дүйсенғали М.Н. — директор Актыюбинского областного историко-краеведческого музея
Бисембаев А.А. — ученый секретарь Актыюбинского областного историко-краеведческого музея, к.и.н.
Ертемиров А.С. — старший научный сотрудник отдела изучения истории края Актыюбинского областного историко-краеведческого музея

И 90 **Исторические личности Актыюбинской земли.** — Актобе: ТОО «Хабар-Сервис». 2015 г. — 244 с.
ISBN 978-601-7995-33-6

Данное издание посвящено нашим землякам, оставившим значительный след в истории страны. Через популярное изложение фактов их биографии авторы хотели бы ознакомить широкий круг читателей с жизнью и делами достойных представителей Актыюбинской земли. Издание адресуется специалистам, студентам, магистрантам и всем интересующимся историей родного края.

Перевод на русский язык: **Мамиров Т.Б.** — старший преподаватель кафедры истории и регионоведения АРГУ им. К.Жубанова, к.и.н.
Перевод на английский язык: **Трушева А.Т.** — старший преподаватель кафедры английского и немецкого языков АРГУ им. К.Жубанова
Корректор: **Сұлтан Ж.И.** — заведующий отдела по международным связям и академической мобильности Актыюбинского университета им. С. Баишева, к.ф.н.

УДК 908
ББК 26.89

ISBN 978-601-7995-33-6

© ГККП «Актыюбинский областной историко-краеведческий музей», 2015.
© Все авторы, 2015
© ТОО «Хабар-Сервис», 2015

UDC 908
LBC 26.89
И 90

EDITORIAL COUNCIL:

S.K.Nurkatova — Deputy Akim of Aktobe Region
N.S. Tabeldinova — Head of Aktobe Regional Department of Culture, Archives and Documentation
M.N. Duisengali — Director of Aktobe Regional Museum of Local Lore and History.
A.A. Bissembayev — Scientific Secretary of Aktobe Regional Museum of Local Lore and History, Candidate of Historical Sciences.
A.S. Yertemirov — Senior Researcher at the Local History Department of Aktobe Regional Museum of Local Lore and History.

И 90 **Famous Historical Figures of Aktobe region.** — Aktobe: «Khabar-Service» LLP. 2015 г. — 244 p.
ISBN 978-601-7995-33-6

The edition is dedicated to our outstanding countrymen, who left their traces in the history of the country. The authors have presented wealth information about the life and deeds of worthy representatives of Aktobe land, giving the facts from their biographies. It is addressed to professionals, students, undergraduates and those who are interested in the history of their native land.

Translation into Russian: **T.B. Mamirov** — Senior Lecturer of History and Regional Studies Department, K. Zhubanov Aktobe Regional State University, Candidate of Historical Sciences
Translation into English: **A.T. Trusheva** — Senior Lecturer of English and German languages Department, K. Zhubanov Aktobe Regional State University.
Proofreading: **Zh.I. Sultan** — Supervisor of International Relations and Academic Mobility of Aktobe University named after S. Baishev, Candidate of Philological Sciences.

UDC 908
LBC 26.89

ISBN 978-601-7995-33-6

© SMMC «Aktobe Regional Museum of Local Lore and History», 2015.
© Authors, 2015
© «Khabar-Service» LLP, 2015

Авторлар

Авторы

Authors

Зәкіратдин Байдосұлы — Қ.Жұбанов атындағы АӨМУ профессоры
Закратдин Байдосов — профессор АРГУ им. К.Жубанова
Zakratdin Baidosov — professor at K.Zhubanov Aktobe regional state university

Жұбаназар Асан — филология ғылымдарының докторы
Жубаназар Асанов — доктор филологических наук
Zhubanazar Assanov — doctor of philological sciences

Рахым Бекназаров — тарих ғылымдарының докторы
Рахим Бекназаров — доктор исторических наук
Rakhim Beknazarov — doctor of historical sciences

Еркін Құрманбек — ҚР мәдениет қайраткері; өлкетанушы
Еркин Курманбеков — деятель культуры РК, краевед
Yerkin Kurmanbek — Cultural figure of the Republic of Kazakhstan, local history expert

Самат Ескалиев — тарих ғылымдарының кандидаты
Самат Ескалиев — кандидат исторических наук
Samat Eskaliev — candidate of historical sciences

Гүлбану Избасарова — тарих ғылымдарының кандидаты
Гульбану Избасарова — кандидат исторических наук
Gulbanu Izbasarova — candidate of historical sciences

Арман Бисембаев — тарих ғылымдарының кандидаты
Арман Бисембаев — кандидат исторических наук
Arman Bissembaev — candidate of historical sciences

Жайық Сұлтан — филология ғылымдарының кандидаты
Жайык Султан — кандидат филологических наук
Zhaiyk Sultan — candidate of philological sciences

Галымжан Байдербес — «Әлия-Мәншүк – «Қос шынар» ҚБ төрағасы
Галымжан Байдербес — председатель ОО «Алия-Маншук – «Кос шынар»
Galymzhan Baiderbis — Chairman of public association «Aliya-Manshuk – «Kos Shinar»

Идош Асқар — журналист, өлкетанушы
Идош Аскар — журналист, краевед
Idosh Askar – a journalist, local history expert

Шайзада Мұқашева — өлкетанушы
Шайзада Мукашева — краевед
Shaizada Mukasheva — local history expert

Қонысбай Рахбаев — саясаттану магистрі
Конысбай Рахбаев — магистр политологии
Konysbai Rakhbaev – master of politics

*Жалпақ жұртыңды, иісі алашыңды құрметтеу,
алдымен өзің туған өлкенің тарихын, табиғатын танудан,
адамдарын ардақтаудан басталады.*

Н.Д. Назарбаев

*Уважение своего народа начинается с познания истории,
природы и почитания людей родного края*

Н.А. Назарбаев

*Respect for your nation begins with
the knowledge of the history,
the nature of their native land and honoring people*

N.A. Nazarbayev

Құрметті оқырмандар!

Біздің халқымыз еңсесін тіктеп, елдігін, ерлігін жоғалтпай, биіктен биікке өрлеуден талмай келе жатқан батыл да, батыр халық. Небір зұлматта, ең қиын кезеңнің өзінде туған жері мен елін, өзінің төл мәдениеті мен әдебиетін, інжумаржандарын, салт-дәстүрін, әдет-ғұрпын сақтай отырып, бүгінгі ұрпаққа жеткізді.

Тарихтың көне қойнауында биік мұратты ту етіп, өркениет пен ізгіліктің, мәдениет пен өнердің дамуына ықпал еткен халықтың қалың ортасынан шыққан тарихи тұлғаларға арайлы Ақтөбе жері кенде болған емес.

Сізге ұсынылып отырған «Ақтөбе аймағының тарихи тұлғалары» атты кітап Қазақ елінің, бүгінгі Тәуелсіз Қазақстан Республикасының ажырамайтын бөлшегі – Ақтөбе аймағында туып-өскен, танымал тарихи тұлғалармен таныстырады.

Бүкіл қазақ халқының бірнеше ұрпағына ерліктің өнегесі болған Қарақыпшақ Қобыландының сүйегі жерленген, Тайбурылдың тұяғының ізі өшпеген жерде жалпыхалықтық деңгейде ұлықталып отыр.

Халқымыздың бірлігі мен тұтастығын сақтауға, әділдіктен таймаған айыр тілді Әйтекедей, өз заманында «дала Нострадамусы» атанған Тілеуұлы Мөңкедей билерді, ел тағдыры талқыға түскенде арыстандай айбатымен, айбынды қайратымен, әскери сұңғылалығымен қол бастаған Әбілқайыр баһадүр хан, Бөкенбай Қараұлы, Есет Көкіұлы, Есет Көтібарұлы сияқты көптеген батырлардың жалғасы аяулы Әлия Молдағұлованы берген.

Нұрпейіс пен Шернияздай жырау, Әбубәкірдей шайыр, тұтас бір күй мектебін қалыптастырған Қазанғап шыққан өңірде кешегі тоталитарлық кеңестік кезеңде өмірлері құрбан болса да Ұ.Құлымбетов, Т.Жүргенов, Т.Жаманмұрыновтай мемлекет қай-

раткерлері, Қ.Жұбанов, Т.Шонанов сияқты ғалымдар өшпесіз қалдырды. Ұлы Отан соғысындағы Жеңіске еңбектегі ерлігімен Ш.Берсеев үлес қосты. Кейінгі кезеңде В.Пацаев ғарыш көгінде қалықтап, А.Жұбанов, Ғ.Жұбанова, Р.Жаманова, Н. Тапалова өнер туын биікке көтерді.

«Өткенді білмей келешек жоқ». Сондықтан да үстіміздегі жылы Қазақ хандығының 550 жылдығы, Жеңістің 70 жылдығы, Қазақстан Республикасы Конституциясының 20 жылдығы сынды ұлттық мерекелер қарсаңында, Ақтөбе өңірінің өзіндік орны, тағылымды тарихы бар қасиетті мекен ақиық ерлері мен небір дүлдүлдерді өсірген. Асыл азаматтарымыздың деректі ғұмырнамаларымен жете таныстыру, насихаттау біздің міндетіміз деп санаймыз.

Архимед Бегжанұлы
Мухамбетов
Ақтөбе облысының әкімі

Дорогие читатели !

Наш народ, доблестный и независимый, неустанно стремится к новым вершинам. Несмотря на невзгоды и тяжелые испытания, он с гордостью преодолел их, сохранил и донес до потомков свою землю и страну, литературу и культуру, национальные традиции и обычаи.

В мудрых словах «Историю пишет народ» заложен глубокий смысл. В истоках истории немало героев и исторических личностей, вышедших из народной гущи, которые своими делами и поступками способствовали развитию цивилизации, культуры и искусства.

Представляемая книга «Исторические личности Актюбинской земли» знакомит вас с известными историческими деятелями, родившимися на Актюбинской земле, которая является неотделимой частью независимого Казахстана.

Земля, где остались следы Тайбурыла, в которой похоронен ставший примером героизма для всех поколений казахского народа Каракыпчак Кобланды, почитается на всенародном уровне.

Для сохранения единства и целостности народа самой природой были посланы такие выдающиеся личности как мудрый и справедливый Айтеке би, названный в свое время «Нострадамусом степи» Монке би Тлеу улы, когда страна была под угрозой, на ее защиту под знамена полководца Абулхайра Бахадур хана встали батыры Бокенбай Караулы, Есет Кокиулы, Есет Котибарулы, их продолжение – дорогая нашим сердцам – Алия Молдагулова.

Народные акыны Нурпейис, Шернияз и Абубакир, основатель школы кюйши Казангап, вчерашние жертвы тоталитарного режима государственные деятели У. Кулымбетов, Т.Жургенов, Т.Жаманмурынов, ученые К.Жубанов, Т.Шонанов оставили неизгладимый

след в истории страны. Трудовой подвиг на благо Победы совершил Ш.Берсеев. В последующие годы космонавт В.Пацаев, композиторы Ахмет и Газиза Жубановы, оперная певица Роза Жаманова, первая профессиональная балерина Н. Тапалова внесли свой вклад в развитие культуры и становление страны.

«Не познав прошлого, не построишь будущего». В этом году Республика Казахстан будет отмечать 550-летие Казахского ханства, 70-летие Победы, 20-летие Конституции, поэтому мы считаем своим долгом, познакомить вас со страницами жизни этих замечательных личностей Актюбинского края, расположенного на западе необъятных просторов Казахстана и являющегося одним из исторических мест, где родилось много известных людей.

Архимед Бегежанович Мухамбетов,
Аким Актюбинской области

Dear Readers!

Our people, valiant and independent, set their minds on reaching new heights constantly. They have overcome all the misfortunes and challenges they came across, and managed to preserve their land, country, literature and culture, national traditions and customs to their descendants.

There is a wise saying «History is written by people» and it has a deep meaning. The history is originated by a number of heroes and historical figures who came from among ordinary people with their deeds and actions contributing to the development of civilization, culture and art.

The famous historical figures, born on the land of Aktobe region, are presented in the book «Famous Historical Figures of Aktobe Region» which is an integral part of Independent Kazakhstan.

This is the land where Taiburyl left its

tracks, where Karakypchak Koblandy was buried, having set an example of heroism for all generations of Kazakh people, and being worshiped at a national level.

With the aim of preserving the unity and integrity of the people, the nature gave us such prominent figures as wise and fair Aiteke bi, Monk bi Tleuuly called at his time «Nostradamus of the steppe», and when the country was in danger Bokenbay Karauly, Yesset Kokiuly and Yesset Kotibaruli stood up, ready to protect it under the command of Abulkhayr Bakhadur Khan, their path was continued by, dear to our hearts, Aliya Moldagulova.

National akyns Nurpeyis, Sherniyaz and Abubakir, a founder of the school, kyuiperformer Kazangap, the victims of the totalitarian regime, outstanding statesmen U. Kulymbetov, T. Zhurgenov, the scientists K. Zhubanov, T. Shonanov, T. Zhamanmurynov left ineradicable traces in the history of the country. Sh. Bersiyev

performed a heroic deed to the benefit of the Victory. In the following years, a cosmonaut V.Patsayev, composers Akhmet Zhubanov and Gaziza Zhubanova, an opera singer Rosa Zhamanova, the first professional ballet dancer N. Tapalova made a significant contribution to the development of culture and the country.

«Without knowing the past and one cannot build the future». This year the Republic of Kazakhstan will celebrate the 550th Anniversary of the Kazakh Khanate, the 70th Anniversary of Victory Day, the 20th Anniversary of the Constitution, so we consider it our duty to acquaint you with the lives of those great personalities of Aktobe region, located on the vast western expanses of Kazakhstan and found to be one of the historic sites, where many famous people were born.

Arkhimed B. Mukhambetov,
Akim of Aktobe Region

МАЗМҰНЫ

Алғы сөз	5
Қарақыпшақ Қобыланды	7
Әйтеке Би Байбекұлы.....	14
Мөңке Би Тілеуұлы	23
Әбілқайыр Хан.....	28
Бөкенбай Батыр Қараұлы.....	37
Есет Батыр Көкіұлы	46
Есет Көтібарұлы	55
Алмат ТобабергенOV	65
Дербісәлі Беркімбаев.....	73
Досжан Ишан Қашақұлы	81
Нурфаиз Байқараұлы	90
Шернияз Жарылғасұлы	94
Әбубәкір Боранқұлұлы.....	101
Қазанғап Тілепбергенұлы	106
Нұрпейіс Байғанин.....	112
Темирбек Жүргенов.....	123
Ұзақбай Құлымбетов.....	129
Тел Жаманмұрынов.....	135
Телжан Шонанұлы.....	141
Құдайберген Жұбанов	148
Ахмет Жұбанов.....	157
Қамбар Медетов	167
Шығанақ Берсеев	173
Аққағаз Досжанова	182
Әлия Молдағұлова.....	190
Нұрсұлу Тапалова.....	201
Ғазиза Жұбанова	210
Алтын Ружева	218
Роза Жаманова.....	226
Виктор Пацаев	233

ОГЛАВЛЕНИЕ

Предисловие	6
Карақыпшак Кобланды.....	7
Айтеке Би Байбекулы.....	14
Монке Би Тлеуулы	23
Абулхайр Хан.....	28
Бокенбай Батыр Караулы.....	37
Есет Батыр Кокиулы	46
Есет Котибарулы	55
Алмат ТобабергенOV	65
Дербисали Беркимбаев.....	73
Досжан Ишан Кашакулы	81
Нурфаиз Байкараулы.....	90
Шернияз Жарылгасулы	94
Абубакир Боранкулұлы.....	101
Казангап Тлепбергенулы.....	106
Нурпеис Байганин	112
Темирбек Жургенов.....	123
Узакбай Кулумбетов.....	129
Тель Жаманмурынов	135
Телжан Шонанов.....	141
Кудайберген Жубанов.....	148
Ахмет Жубанов.....	157
Камбар Медетов	167
Шыганак Берсеев	173
Аккагаз Досжанова	182
Алия Молдагулова.....	190
Нурсулу Тапалова	201
Газиза Жубанова	210
Алтын Ружева	218
Роза Жаманова.....	226
Виктор Пацаев	233

CONTENTS

Preface	6
Karakypchak Koblandy.....	7
Aiteke Bi Baibekuly	14
Monke Bi Tleuuly.....	23
Abulkhair Khan.....	28
Bokenbay Karauy.....	37
Yesset Kokiuly	46
Yesset Kotibaruli	55
Almat Tobabergenov	65
Derbisali Berkimbayev	73
Doszhan Ishan Kashakuly.....	81
Nurfayyz Baikarauy	90
Sherniyaz Zharylgasuly	94
Abubakir Borankululy.....	101
Kazangap Tilepbergenuly.....	106
Nurpeis Baiganin	112
Temirbek Zhurgenov	123
Uzakbai Kulumbetov.....	129
Tel Zhamanmurynov	135
Telzhan Shonanuly.....	141
Kudaibergen Zhubanov	148
Akhmet Zhubanov.....	157
Kambar Medetov	167
Shyganak Berseev	173
Akkagaz Doszhanova	182
Aliya Moldagulova	190
Nursulu Tapalova	201
Gaziza Zhubanova	210
Altyn Ruzheva.....	218
Roza Zhamanova	226
Viktor Patsayev	233

**Ақтөбе аймағының
тарихи тұлғалары**

**Исторические личности
Актюбинской земли**

**Famous Historical Figures
of Aktobe region**

«Хабар-Сервис» ЖШС баспаханасында басылған.
Қазақстан Республикасы, Ақтөбе қаласы, Смағұлов көшесі, 9 «К».
Басуға қол қойылған күн 24.03.2015 ж. Пішімі 60×90/8.
Күлiңгiр қағаз. Офсеттiк басылым. Таралымы 500 дана. Тапсырыс №90

Отпечатано в типографии ТОО «Хабар-Сервис».
Республика Казахстан, г.Актөбе, ул.Смағұлова, 9 «К».
Подписано в печать 24.03.2015 г. Формат 60×90/8.
Бумага матовая. Печать офсетная. Тираж 500 экз. Заказ №90

Printed in LLP «Khabar-Service».
9 «K», Smagulov str., Aktobe city, Republic of Kazakhstan.
Signed 24.03.2015. The format 60×90/8.
Matte paper. Offset printing. 500 copies. Order №90.

8 (7132) 545-545, 400-400.